

Федорчук Н.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і права
Подільський державний аграрно-технічний університет

ДЕЯКІ КРИЗОВІ ЯВИЩА СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Глобальна фінансова система – фінансова система, що складається з інститутів і регуляторів, які діють на міжнародному рівні, на відміну від тих, які функціонують на національному або регіональному рівні. Основними гравцями глобальної фінансової системи є міжнародні інститути, такі як Міжнародний валютний фонд і Банк міжнародних розрахунків, національні агентства і відомства [1].

Глобалізація світового фінансового простору є однією з складових частин глобалізації економіки. Неконтрольовані перетоки капіталу викликають порушення рівноваги платіжних балансів країн і зумовлюють істотні коливання валютних курсів, у тому числі і України. В останні роки недоволі та реформи глобальної фінансової системи є предметом гарячих дискусій. Тому необхідно більш детально звернути увагу на деякі проблемні питання, які виникають у сучасній глобальній фінансовій системі. Адже результативність загальної трансформації світового господарства у рамках глобалізаційного процесу значно залежить від адекватності, збалансованості та ефективності реорганізації світової фінансової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування фінансових систем і фінансової глобалізації та їх ролі у розвитку економік країн світу присвячені праці М. Алле, І. Бураковського [1], І. Валлерстайна, Дж. Вільямсона, В. Вірченко [2], Р. Дорнбуша, М. Кастельса, В. Лещука [5], Г. Пирогова, А. Плотнікова [1], Н. Рубіні [7], Дж. Е. Стігліца [8], Я. Тінбергена, Дж. Тобіна, Дж. М. Флемінга та інших зарубіжних і вітчизняних вчених. Однак у більшості наукових досліджень мало уваги приділено деяким кризовим явищам сучасної глобалізації фінансової системи. Тому дане питання потребує вивчення як у науковому, так і в практичному аспектах і це, безумовно, свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та особливостей деяких змін глобальної фінансової системи, які потребують вивчення й визначення нових напрямків подолання її кризового стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні події на світових фондових ринках змусили замислитися економістів про те, як близько ми стоїмо біля краю нового світового економічного провалля. Ситуація в Європі та зниження кредитного рейтингу Сполучених Штатів Америки недвозначно вказують на те, що депресивне десятиліття початку третього тисячоліття буде мати ще більш депресивне продовження.

Більшість експертів-аналітиків світового рівня стверджують, що США тимчасово відгородилися від проблеми рішенням про нову межу боргових зобов'язань проблемних країн Європи.

Сьогодні стан світової економіки та фінансів, у тому числі й України, дуже тривожний. Якщо Міжнародний валютний фонд надасть Україні черговий транш у розмірі 1,5 млрд. доларів, то стан справ у державі на деякий час покращиться. Два попередження від глобальних ринків наша держава вже отримала у цьому році. Ще одне попередження ринків – і крихка фінансова система може завалитися. Ніхто не знає, коли це відбудеться, але консенсус-прогноз провідних аналітиків свідчить, що обвал можливий ще до 2015 року. А вже після останнього значного падіння не спостерігається швидких темпів покращення ситуації на ринках. Боргова криза переслідуватиме державу мінімум до 2014-2016 років і досить важко буде знайти дієвий механізм подолання кризових явищ у цій сфері. [6].

Голова Федеральної резервної системи в останніх своїх повідомленнях зазначає, що ми ходимо по лезу ножа і ще не відомо, у який бік можемо впасти, адже монетарна політика себе вичерпала. На нашу думку, застосування лише одного важеля впливу на світову економіку не дасть позитивного результату. Послаблючі заходи не врятують навіть економіку США. Постає потреба запускати виробництво нової якості. Деякі провідні світові вчені-економісти стверджують, що економіці США потрібно *more jobs*, тобто більше робочих місць, і додають – *more Steve Jobs*, маючи на увазі співзасновників та головного виконавчого директора компанії "Apple". Тобто, якщо будуть підприємливі люди, то будуть робочі місця, а якщо просто так витрачати бюджетні гроші на допомогу безхатченкам, то нічого доброго з цього не вийде [3].

Нобелівський лауреат Джозеф Стігліц також вважає, що незабаром може настати тотальний крах економіки, якщо керівництво США не змінить свого ставлення до управління країною. А вже Сполучені Штати Америки вже були на межі обвалу [8].

Обвал – це явище, коли призупиняється діяльність усієї банківської системи, банкомати не видають готівкових грошей, немає переказу коштів, тобто настає справжній колапс. Це все те, що розуміють під цілковитим розвалом світової фінансової системи. І цей сценарій прослідковується у багатьох аналітиків. Його ймовірність складає 20-25%. Економічні експерти констатують, що сьогоднішній обвал є стрімкий – 20-30%, хоча обвал на ті ж 20-30 відсотків може бути поступовий, не протягом одного дня, а протягом року. Різниця полягає лише у цьому.

Тому неправильно сьогодні заявляти – ось знову буде криза. Насправді вона ні на мить не зупинялася. Вона постійна, вона текуча. Просто іноді настає критичний момент, коли все падає на дно, а потім знову підіймається і рухається – краще – гірше – далі. Такий процес в економіці називається бізнес-циклами, але ніхто достеменно не знає їх амплітуди. Останні порівняння стосуються Великої депресії 1929-1932 років, після чого була наступна хвиля депресії в 1936-1937 роках. Багато економістів-аналітиків вважає, що тепер схожа ситуація. Однак, тоді світ врятувала Друга світова війна, яка запустила економіку США. Дехто каже, що тепер також необхідно акцентувати увагу на “гарячих” точках. Це хибний напрямок у світовій економіці і не може бути прийнятий людством [1].

Класична макроекономіка стверджує, що на цикли можна впливати за допомогою політики грошового послаблення. Вона має спонукати до того, щоб рівень безробіття знижувався. Але він залишається на тому ж самому рівні що й 2008 року. У 2011 році цей рівень становив 9,1%, а на початку кризи – 9,4%. Кожна програма і кожен інструмент мають свої межі. ФРС може впливати монетарною політикою, урядові програми – впливати на фіскальну політику, збільшуючи або зменшуючи податкове навантаження на різні категорії компаній і населення.

Однак, це лише два важелі і їх недостатньо, щоб запустити економіку. Макроекономісти стверджують, що для цього повинна бути нова надія. Поки що така національна ідея відсутня.

Сучасний нестабільний стан світової фінансової системи чинить негативний вплив і на загальний процес розвитку світового господарства. Тому виходу з цієї ситуації нині шукають найкращі економісти людства, які пропонують відмовитися від національних валют. На їх думку, це і є однією з причин економічних негараздів на усіх континентах. Необхідно запровадити нову резервну валюту, таку, яка не належала б якійсь одній країні – Америці чи навіть Євросоюзу. Ця валюта має належати всім і бути контрольованою усіма. Держави через специфічні механізми мають брати участь у регулюванні обсягів цих грошей. Для аналізу нинішньої глобальної фінансової кризи сесія Генеральної Асамблеї ООН створила спеціальну цільову групу на чолі з нобелівським лауреатом Джозефом Стігліцем, який є активним прибічником впровадження нової резервної валюти.

Проблема з нинішньою світовою фінансовою системою полягає ще й у тому, що більшість країн для міжнародних організацій і резервування найчастіше послуговується американським доларом. Це тривало до 1971 року, коли кожна країна могла вільно обміняти свої доларові запаси на золото в казначействі США. Але у 1971 році президент Річард Ніксон скасував ці гарантії і фактично Америка відкрила для себе необмежені можливості. Відтоді вона нічим за ці паперові й віртуально-електронні долари не відповідає [5].

Слід зазначити, що золотий запас США у 2012 році оцінювався лише у 8133 тонн, причому він є власністю Федеральної резервної системи і не належить державі, як, зрештою, і сам долар. Натомість, держборг Сполучених Штатів Америки на 15 листопада 2011 року офіційно сягнув 15 трильйонів 33 мільярдів 607 мільйонів 920 доларів 32 цента. То ж на кожную трийську унцію із золотого запасу США припадає аж 57,5 тисяч доларів американського держборгу [6].

Відомо, що ні американський золотий запас, ні сам долар не належать державі. Адже Федеральна резервна система не є класичним державним центробанком. Держава лише доручила їй виконувати такі функції. У 1913 році ФРС утворили як об'єднання приватних банків під керівництвом ради, призначеної президентом США. Зробили це нібито для врівноваження у фінансовій системі інтересів держави і приватного банківського капіталу.

Як наслідок, американська держава, від чиєї валюти залежить цілий світ, навіть на своїй території не має повного контролю за доларом, і уряд США робить позички у Федеральній резервній системі (ФРС). ФРС друкує долари, “довірливо” кредитує ними уряд, а її приватні акціонери заробляють на цьому відсотки. От і залишки золотого запасу США знаходяться під контролем ФРС. Уряд Сполучених Штатів заборгував цій організації вже дуже багато. Це має негативні наслідки для економік багатьох країн світу тому, що американці ось уже чотири десятиліття безконтрольно наповнюють світ своєю валютою. У результаті США мають дохід у двічі більший, ніж реально виробляють. Адже вони виробляють лише 20% світового ВВП, а споживають 40%. І як наслідок, через це у США співвідношення реального сектора економіки і сфери послуг склалося теж не нормально – лише 19% припадає на реальний сектор і аж 81% – на сферу послуг. Звісно, стає вигідно друкувати побільше доларів і у такий спосіб майже безкоштовно отримувати товари з цілого світу, замість того, щоб виробляти їх за реальною вартістю. До прикладу, на друк однієї 100 доларової купюри витрачають 3 центи, відповідно 99,97 долара з неї залишається як дохід. Це дуже вигідний бізнес для американської економіки [1].

У цій фінансово-економічній схемі задіяна і українська економіка, яка, в значній мірі, залежить від американського долара. За одними підрахунками, у нашій країні осіло 100 млрд. доларів, за іншими – 150 млрд. Натомість, національної валюти гривні у нашій державі – 450 млрд. Отже, якщо 100 млрд. помножити у середньому на 8 (обмінний курс гривні до долара), то отримаємо 800 млрд. грн. Тобто, в еквіваленті долара у нашій країні майже у двічі більше, ніж національної валюти. Це тривожний стан у економіці країни.

Низка експертів стверджує, що попереду в національній валюті проблемні часи і ці проблеми загострюються. Україна має дефіцит поточного рахунку, дефіцит зовнішньоторговельного балансу, тобто перевищення імпорту над експортом. Для того, щоб покрити цей дефіцит, потрібен приплив коштів в Україну. Нашу державу чекають доволі великі виплати, пов'язані із зовнішнім боргом (як приватним, так і державним), а це також забирає іноземну валюту.

На наш погляд, криза 2008 року не закінчилася – вона ще триває. Сьогодні з нашої держави далі продовжує виходити ризиковий капітал (іноземці заходили сюди через фонди або як приватні інвестори). Капітали до нас приходять – наш ринок стрімко зростає, гроші виходять – стрімко падає. На ринку панує невисока ліквідність. Лише приблизно 4% акцій компаній, що котирують на нашому ринку, перебувають у вільному обігу. Отже, нам необхідно перебудувати економіку, повторити кроки, які зробив Китай, щоб залучити іноземні інвестиції. У нашій країні дуже мало грошей і через це ми можемо розраховувати лише на вкладення західних країн.

У світі працюють інвестиційні фонди, що спеціалізуються на певних країнах, які мають перспективу. Україна реально має можливість залучити інвестиції зі США. Інвестори з цієї країни мають бажання створити у нас багатомільйонний венчурний фонд для виведення на ринок start-up компаній, тобто компаній, заснованих на нових ідеях. Ця група інвесторів робить преференції Індії, Китаю та Україні, бо тут високий і ще не використаний інтелектуальний потенціал. Також західні інвестиційні фонди цікавлять альтернативна енергетика. Тепер черга за Україною – створити сприятливий клімат для західного інвестора.

Україні необхідно ставити перед собою великі цілі, і застосувати «ефект Пігмаліона», суть якого полягає у тому, що чим більші сподівання, тим краще вони самореалізуються. Адже слабка ідея породжує слабку зусилля. Найцінніший продукт для людей – враження, надія, ідея. Ідея повинна бути конкретна і лаконічна (до 10 слів) та виражати економіко-аналітичне мислення творчих людей. За висловом Стіва Джобса тих людей, які здатні пов'язувати між собою непов'язувані речі. Також він вважав, чим різноманітніші наші знання та досвід, тим більше зв'язків може утворювати мозок. Свіжа інформація ініціює нові асоціації, тому у декого це призводить до народження нових ідей [3]. На нашу думку, це не лише рецепт персонального успіху, але й секрет успіху для України.

Між тим, не стабільний фінансовий стан і в країнах Євросоюзу. Нинішні проблеми Єврозони саме через те, що відсутні органи, які ведуть єдину економічну та податкову політику, не забезпечують надійного контролю за грошми. Кризовий стан Греції, борг якої 206 млрд. доларів, 120% боргу від ВВП в Італії, фінансові проблеми в Іспанії підірвали довіру до Євросоюзу, стверджує нобелівський лауреат з економіки Нуріель Рубіні. Тому впоратися з усім цим із кризою буде дуже не просто, тим більше в умовах обвалу фінансової системи і цілковитої зневіри інвесторів. Він зазначає, що багато чисельні проблеми світової економіки ще жодного разу не заходили так далеко [7].

В Європі ризик наслідків розпаду Єврозони і втрати доступу до ринку зі сторони Іспанії і Італії знизився після прийняття минулого року рішення про підтримку суверенного боргу. Але основні проблеми валютного союзу – низький потенціальний ріст, тривалий економічний спад, втрата конкурентоспроможності, високий рівень приватного і державного боргу так і не були вирішені [7].

Крім того, аналіз економічних подій в Єврозоні показує, що велика змова між ядром Єврозони, Європейським центральним банком і периферією це є хвороблива політика жорсткої економії і реформи запроваджені на заміну великомасштабній фінансовій підтримці тепер розвалюються.

Сьогодні низка країн висловлюють думку про вихід з Єврозони. З цього приводу голова Європейського Центробанку Маріо Драгі у ході інтерв'ю журналістам Financial Times висловив своє бачення з приводу розпаду Єврозони. Він зазначив, що такі зміни будуть мати негативний вплив. Розкол в зоні євро не буде сприяти країнам, які з неї вийдуть, а також тим, хто в ній залишиться.

М. Драгі також відмітив, що країни які вийдуть з блоку зони євро погіршать загальну ситуацію. В економіках країн-втікачів ситуація ще більше загостриться. У Єврозоні може розпочатися хаос, закони можуть бути зруйновані. Все це призведе до великих проблем в єдності Європейського союзу. Розпад Єврозони ймовірно стане початком кінця для європейських економічних структур [4].

Аналітики компанії Nord FX відзначають, що ще однією проблемою Єврозони є втрата довіри у приватних інвесторів, через що, деяким країнам закрили доступ до ринку приватного кредитування. Це змушує їх брати кредити у Європейського фонду фінансової стабільності або у МВФ. Ситуація ще більше погіршилася після падіння рейтингів низки країн Єврозони. Експерти відзначають, що можуть впасти рейтинги навіть у найбільш стабільних країн.

Намагаючись хоч якось стабілізувати ситуацію в країнах Європейського союзу, Європейський Центральний банк у травні цього року знизив облікову ставку із 0,75% до 0,5%. Відповідне рішення

було ухвалене на виїзному засіданні Ради керуючих банку в Братиславі. ЄЦБ сподівається, що низька облікова ставка стане новим поштовхом для економіки Єврозони, оживить її. Але більшість європейських економістів-аналітиків сумніваються у цьому. Адже кредити для середніх підприємців в Іспанії та Італії удвічі дорожчі, ніж для німецьких компаній. Тому зниження ставки без реальних реформ у кризових країнах Єврозони бажаного ефекту не дадуть. Вони також стверджують, що це рішення стане стимулюючим фактором переважно для відновлення кредитної активності в регіоні. Тобто, Центральний банк буде видавати кредити комерційним банкам за нижчою ставкою, а ті, в свою чергу, будуть надавати дешеві кредити споживачам, тобто юридичним і фізичним особам. Це може позитивно позначитися на обсягах інвестицій підприємств та споживанні населення. Проте цей процес, найвірогідніше, буде дуже повільним [6].

З іншого боку, зниження облікової ставки до 0,5% може відкрити шлях до подальшого зниження – до 0,25%. Якщо учасники бізнесу зрозуміють, що такого регулятор не відкидає, активних дій з боку юридичних осіб на поточний момент може і не бути. Тим більше, що завдяки дешевим грошам європейським банкам буде легше розрахуватися з власними боргами та списати проблемні кредити.

Низька ставка ЄЦБ, вважають експерти, може підштовхнути до зростання курсу євро/долар на світовому ринку до 1,34. Адже, незважаючи на зниження ставок ЄЦБ, долар залишається дешевим тому, що відбувається його емісія. Крім того, дешеві кредитні ресурси у євро будуть спонукати зростання експорту із ЄС. А США є головним імпортером із ЄС. Тому, навпаки, є цілком ймовірне зростання курсу євро/гривня.

Висновки з даного дослідження. Отже, сучасний кризовий стан фінансової системи, як у глобальному масштабі, так і в масштабі окремих країн та їх об'єднань вимагає від політичних і економічних еліт суспільства якнайшвидшого пошуку радикальних засобів, які б «реанімували» глобальну економіку та запобігли її колапсу. Адже глобальна фінансова стабільність в даний час залежить від більш тісної співпраці на міжнародному рівні, з посиленням правил на національному рівні.

Література

1. Бураковский И.В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И.В. Бураковский, А.В. Плотников ; худож.-оформитель О.Н. Артёменко. – Харьков: Фолио, 2010. – 415 с.
2. Вірченко В.В. Трансформація фінансової систем в умовах глобалізації / В.В. Вірченко, В.О. Вірченко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2010. – № 1. – С. 49-55.
3. Галло К. Правила Джобса. Универсальные принципы успеха от основателя Apple / К. Галло. – М. : [Манн, Иванов и Фербер](#), 2011. – 240 с.
4. Драги М. Что ждет Европу после развала Евросоюза [Электронный ресурс] / Марио Драги. – Режим доступа к документу: <http://finance.bigmir.net/news/economics/9493-Chto-zhdet-Evropu-posle-razvala-Evrosojuza>.
5. Лещук В.П. Фінансова глобалізація в умовах глобалізації світової економіки / В.П. Лещук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – С. 218-223.
6. Рікардс Д. Глобальна фінансова система наближається до колапсу [Електронний ресурс] / Джеймс Рікардс. – Режим доступу до документа. – <http://firtka.if.ua/?action=show&id=32958>.
7. Рубини Н. Риски глобальной экономики [Электронный ресурс] / Нуриэль Рубини. – Режим доступа к документу: <http://finance.liga.net/economics/2013/4/3/articles/33396.htm#>.
8. Стігліц Дж.Ю. Глобалізація та її тягар / Джозеф Юджин Стігліц. – К. : Видавництво «КМ Академія», 2003 – 252 с.